

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ГОТОВИХ МЕТАЛЕВИХ ВИРОБІВ

У статті проаналізовано комбіноване використання методів багатовимірного статистичного аналізу: методу головних компонент і таксономічного методу при оцінці впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств із виробництва готових металевих виробів. Отримано кількісну оцінку впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємства мезорівня. Надано рекомендації підприємству ТОВ «Южний електротехнічний завод».

The article analyzes the combined use of multivariate statistical analysis: principal component analysis and taxonomic method for assessing the impact of external factors on the level of competitiveness of enterprises for the production of fabricated metal products. A quantitative assessment of the impact of external factors mesolevel enterprise competitiveness were obtained. Recommendations for the enterprise «South electrical plant» on ways to improve the overall level of competitiveness were given.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Яким би не було промислове підприємство за видами діяльності, обсягами виробництва, чисельністю персоналу, географічному розташуванню та формі власності, воно у будь-якому випадку піддається впливу факторів зовнішнього середовища мезорівня. Рівень конкурентоспроможності підприємства багато в чому залежить від того чи знаходиться ринок підприємства у кризі, стагнації, чи він динамічно розвивається, від розвитку інфраструктури у регіоні (залізничний, автомобільний транспорт, портова інфраструктура, засоби телекомунікацій), від інвестиційного клімату та особливостей конкурентів, постачальників і споживачів на ринку, від особливостей виконання своїх функцій місцевими органами влади тощо.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. У сучасній науці існує більше 100 методик оцінки конкурентоспроможності підприємств [1, с.34]. Водночас серед учених-економістів триває полеміка щодо виділення максимально універсальної та найбільш придатної до практичного застосування методики оцінки конкурентоспроможності підприємств.

Відзначимо, що підприємства з різних країн і навіть регіонів України знаходяться в різних зовнішніх умовах господарювання. Ці відмінності полягають у різній вартості, якості та доступності всіх видів ресурсів (від трудових до фінансових), у різному рівні розвитку інфраструктури (від дорожньої до інформаційної), і навіть у різних умовах взаємодії бізнесу з органами державної влади. Безумовно, такі відмінності в зовнішніх умовах діяльності підприємств промислового комплексу впливають на рівень їх конкурентоспроможності. Рівень конкурентоспроможності підприємства формується під одночасним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Внутрішні чинники конкурентоспроможності підприємств вивчені досить глибоко. Сформовано науково-методична база проведення оцінки впливу внутрішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств.

Проблеми оцінки конкурентоспроможності підприємства знайшли відображення у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як: А. Р. Аблаєв [2, с.3], Г. Ю. Чернишова [3, с.15], Л. В. Бумгартен [4, с.45], Г. А. Яшева [5, с.89], І. В. Гладишева [6, с.15], Л. В. Єрґієва [7, с.8], О. Б. Чернишова [8, с.7], Р. А. Фатхутдінов [9, с.56], І. В. Максимова [10, с.34], Х. А. Фасхiev [11, с.160], М. В. Маркуліна [12, с.83], В. Л. Белоусов [13, с.15].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо досліджено методи оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства. Особливу увагу зовнішнім факторам конкурентоспроможності у своїх працях приділили: Л. В. Єргієва [7, с.8], О. Б. Чернишова [8, с.7], Р. А. Фатхутдінов [9, с.56], Х. А. Фасхiev [11, с.160], М. В. Маркуліна [12, с.83], В. Л. Белоусов [13, с.15].

Постановка завдання. Незважаючи на наявність численних досліджень проблем конкурентоспроможності, до сьогодні практично повністю відсутні комплексні дослідження теоретичних і методологічних основ оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств, що зумовило актуальність обраної теми.

У статті запропоновано методику оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств з виробництва готових металевих виробів з використанням методів багатовимірного статистичного аналізу (методу головних компонент, таксономічного методу).

Виклад основного матеріалу дослідження. Після проведених критичних досліджень розглянуто перелік зовнішніх чинників конкурентоспроможності підприємства мезорівня (ближнього оточення), до складу якого запропоновано віднести фактори: економічний розвиток, розвиток інфраструктури, інвестиційна активність, конкуренція на ринку підприємства, характеристика споживачів, характеристика постачальників ресурсів, взаємодія з місцевими органами влади.

На підставі класифікації факторів сформовано систему факторних показників конкурентоспроможності підприємств зовнішнього середовища мезорівня. Кожен зовнішній фактор мезорівня розкритий за допомогою групи факторних показників. Для розкриття рівня 7 зовнішніх чинників конкурентоспроможності запропоновано використовувати 33 факторних показника, які наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Фактори конкурентоспроможності промислових підприємств

Фактори	Факторні показники
1. Економічний розвиток	1) індекс продукції підприємств галузі, до якої належить досліджуваний об'єкт [14]; 2) обсяг реалізованої промислової продукції підприємств галузі на одиницю населення [14]; 3) питома вага реалізованої продукції підприємствами галузі в загальному обсязі реалізованої промислової продукції [14]; 4) ставлення темпу зростання обсягу виробництва галузі до темпу зростання всього промислового виробництва [14].
2. Розвиток інфраструктури	1) рівень розвитку транспортної інфраструктури [14]; 2) рівень розвитку автодорожньої інфраструктури [14]; 3) якість електропостачання [14]; 4) кількість інтернет-користувачів на 100 осіб [14]; 5) кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 осіб [14].
3. Інвестиційна активність	1) темп зростання (зниження) обсягів капітальних інвестицій до відповідного періоду минулого року [14]; 2) обсяги капітальних інвестицій у розрахунку на душу населення наростаючим підсумком з початку року; 3) темп зростання (зниження) обсягу прямих іноземних інвестицій; 4) обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на душу населення.
4. Конкуренція на ринку підприємства	1) ступінь монополізації ринку; 2) інтенсивність конкуренції на ринку; 3) темп зростання ринку.

Продовження табл. 1

5. Характеристика споживачів	<ol style="list-style-type: none"> 1) темп зростання (зниження) обороту роздрібної торгівлі; 2) рівень вимогливості споживачів; 3) темп зростання (зниження) обороту роздрібної торгівлі в розрахунку на одиницю населення до відповідного періоду попереднього року; 4) темп зростання реальної заробітної плати до відповідного періоду попереднього року.
6. Характеристика постачальників ресурсів підприємства	<ol style="list-style-type: none"> 1) рівень матеріально-сировинних ресурсів підприємства; 2) якість системи освіти; 3) рівень освіченості населення; 4) випередження зростання продуктивності праці над зростанням заробітної плати; 5) рівень безробіття населення.
7. Взаємодія з місцевими органами влади	<ol style="list-style-type: none"> 1) рівень свободи бізнесу (рівень адміністративної дерегуляції); 2) незалежність судових органів влади; 3) надійність роботи правоохоронних органів; 4) антикорупційна діяльність; 5) рівень об'єктивності чиновників при прийнятті рішень; 6) регулювання прямих іноземних інвестицій; 7) легкість роботи з митними органами; 8) ефективність антимонопольної політики.

Запропоновано використовувати дані Державної служби статистики України, територіальних органів Державної служби статистики України, а також показники, розраховані Фондом «Ефективне управління». Після формування системи факторів і факторних показників, які розкривають вплив зовнішніх факторів мезорівня, у роботі розглянуто більш докладно вплив місцевих органів влади на рівень конкурентоспроможності підприємств та обґрунтовано їх значення, а іноді вирішальне значення. Іноді вплив місцевих органів влади на діяльність підприємств пов'язана з корупційними мотивами. Але, якими б не були мотиви діяльності представників місцевих органів влади: бажання принести користь суспільству, домогтися своїх особистих інтересів тощо, у будь-якому випадку, конкурентоспроможність підприємств залежить від цієї діяльності.

Недоліком оцінки впливу діяльності місцевих органів влади на рівень конкурентоспроможності підприємств може бути її суб'єктивність, оскільки всі показники цієї групи можуть бути розраховані тільки експертним шляхом.

На основі проведеного критичного аналізу методик оцінки конкурентоспроможності зроблено висновки про те, що вимогам оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства найбільшою мірою відповідають методи багатовимірного статистичного аналізу.

Багатовимірним статистичним аналізом називається розділ математичної статистики, який вивчає методи збору і обробки багатовимірних статистичних даних, їх систематизації та обробки з метою виявлення характеру і структури взаємозв'язків між компонентами досліджуваної багатовимірної ознаки, отримання практичних висновків [15, с.3].

У сучасній соціально-економічній науці зазвичай неможливо проводити дослідження без використання статистичних методів, які спираються на розподілі багатовимірної випадкової величини. Цій проблемі присвячено наукові праці В. Плюти [16, с.13], С. Айвазяна [17, с.969], С. Бажаєва, О. Староверова [18, с.18], А. Г. Янкового [19, с.51], Ю. А. Егупова [20, с.69], В. Городного [21, с.25], які пропонують використання порівняльного багатовимірного аналізу в економічних дослідженнях.

У статті розглянуто можливість використання таксономічного методу при оцінці впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств. Однак, як

доведено багатьма вченими [19, с.216; 20, с.68–80; 22, с.89; 23, с.98] таксономічний метод має низку методологічних проблем, які істотно знижують коректність порівняльних багатовимірних оцінок, головна з яких пов'язана з урахуванням коефіцієнтів ієрархії, що відображають силу впливу окремих показників на рівень конкурентоспроможності підприємства (у нашому випадку 33 факторних показника).

Цей недолік відсутній при використанні іншого багатовимірного методу статистичного аналізу – методу головних компонент.

Суть методу – скоротити число показників до найбільш істотно впливаючих на латентний показник. Це досягається шляхом лінійного перетворення всіх пояснюючих змінних у нові змінні – головні компоненти [24, с.20]. Головні компоненти – штучні змінні, які є лінійними комбінаціями спостережуваних ознак і використовуються для кількісної оцінки латентних показників.

Однак у цього методу також існує низка проблем, які суттєво стримують його широке застосування: трудомісткість обчислювального процесу; складність інтерпретації результатів. Перша проблема автоматично вирішена з появою комп'ютерної техніки. Друга проблема як і раніше залишається [24, с.326]. Щоб максимально усунути недоліки кожного з методів та зберегти їх гідність, автором статті запропоновано спільне, комбіноване використання двох методів – методу головних компонент і таксономічного методу.

Оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства, таким чином, відбувається в 2 етапи.

На першому етапі відбувається визначення узагальнюючих показників за кожним зовнішнім фактором. На другому, здійснюється оцінка впливу всіх зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства. Розрахунок узагальнюючих факторних показників здійснюється методом головних компонент, що дозволяє відібрати найбільш значимі факторні показники (головні компоненти) з потенційно необмеженої їх кількості. При цьому виявлені головні компоненти за кожною групою факторних показників можуть бути чітко інтерпретовані.

Визначення підсумкового впливу всіх зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства здійснюється з використанням таксономічного методу, оскільки кількість і склад зовнішніх факторів теоретично обґрунтовані, і кожен з факторів не може бути замінений іншим.

Таким чином, комбіноване, послідовне використання таксономічного методу та методу головних компонент дозволяє проводити найбільш коректну і точну оцінку впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства. Схема комбінованого, послідовного використання методів багатовимірного статистичного аналізу приведена на рис. 1.

Рис. 1 Схема комбінованого, послідовного використання методів багатовимірного статистичного аналізу для оцінки впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств

Таким чином, саме комбіноване використання методів головних компонент і таксономічного аналізу дозволяє максимально усунути негативні та зберегти позитивні сторони зазначених методів, і, в наслідок чого, дати максимально обґрунтовану і точну оцінку впливу зовнішніх факторів нерівня на рівень конкурентоспроможності підприємства промислового комплексу.

Для здійснення розрахунків оцінки впливу зовнішніх факторів мезорівня на рівень конкурентоспроможності підприємств було відібрано 20 підприємств з виробництва готових металевих виробів з різних регіонів України, одним з яких є ТОВ «Южний електротехнічний завод» (м. Южне) (табл. 2).

Для полегшення і прискорення проведення розрахунків та максимального збереження актуальності отриманих результатів автором статті запропоновано використовувати програмний пакет для статистичного аналізу «Statistica».

Алгоритм оцінки латентних показників на базі функцій відстаней і подібностей детально розглядається в роботах В. Плюти [22, с.175], А. Г. Янкового [19 с.216], Ю. А. Егупова [20, с.68–80].

Таблиця 2

Перелік підприємств, відібраних для оцінки впливу зовнішніх факторів мезорівня на рівень їх конкурентоспроможності

№ п/п	Область	Назва підприємства
1	АР Крим	1. ПАТ «Сантехпром»
2	Вінницька	2. ПАТ «Вінницький інструментальний завод»
3	Волинська	3. ВАТ «Оснастка»
4	Дніпропетровська	4. ПАТ «Синельниковський ресорний завод»
5	Донецька	5. ПАТ «Дружківський завод металевих виробів»
6	Житомирська	6. ПАТ «Коростенський машинобудівний завод»
7	Закарпатська	7. ПАТ «Іршавський абразивний завод»
8	Запорізька	8. ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.Н. Кузьміна»
9	Івано-Франківська	9. ПАТ «Калушський завод комунального обладнання»
10	Луганська	10. ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод»
11	Львівська	11. ПАТ «Львівський інструментальний завод»
12	Одеська	12. ТОВ «Южний електротехнічний завод»
13	Полтавська	13. ПАТ «Кременчуцький завод металевих виробів»
14	Рівненська	14. ЗАТ «Ровенський завод опалювальної техніки»
15	Сумська	15. ПАТ «Роменський завод «Тракторзапчастина»
16	Харківська	16. ПАТ «Харківський метизний завод»
17	Херсонська	17. ПАТ «Херсонський завод карданних валів»
18	Хмельницька	18. ПАТ «Летичевський агрегатний завод»
19	Черкаська	19. ПрАТ «Черкаський ремонтно-механічний завод»
20	м. Київ	20. ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод»

Результати оцінки впливу зовнішніх факторів мезорівня на рівень конкурентоспроможності підприємства з комбінованим використанням методу головних компонент і таксономічного методу відображено в табл. 3.

Результати оцінки впливу зовнішніх факторів
конкурентоспроможності підприємств

Назва підприємства	метод головних компонент – таксономічний аналіз					
	2011 рік			2012 рік		
	di	mi	Ранг	di	mi	Ранг
1. ПАТ «Сантехпром»	6,646	0,131	6	4,305	0,189	5
2. ПАТ «Вінницький інструментальний завод»	7,354	0,120	14	5,211	0,161	7
3. ВАТ «Оснастка»	7,322	0,120	13	5,788	0,147	13
4. ПАТ «Синельниковський ресорний завод»	5,579	0,152	2	2,926	0,255	2
5. ПАТ «Дружківський завод металевих виробів»	5,234	0,160	1	2,937	0,254	3
6. ПАТ «Коростенський машинобудівний завод»	7,032	0,125	9	6,823	0,128	19
7. ПАТ «Іршавський абразивний завод»	7,230	0,122	12	6,080	0,141	15
8. ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А. Н. Кузьміна»	5,884	0,145	3	2,685	0,271	1
9. ПАТ «Калушський завод комунального обладнання»	8,061	0,110	20	6,548	0,132	17
10. ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод»	6,237	0,138	5	4,206	0,192	4
11. ПАТ «Львівський інструментальний завод»	7,227	0,122	11	5,878	0,145	14
12. ТОВ «Южний електротехнічний завод»	7,627	0,116	17	5,711	0,149	11
13. ПАТ «Кременчуцький завод металевих виробів»	5,970	0,143	4	5,327	0,159	8
14. ЗАТ «Ровенський завод опалювальної техніки»	7,414	0,119	15	6,646	0,131	18
15. ПАТ «Роменський завод «Тракторзапчастина»	7,615	0,116	16	5,208	0,161	6
16. ПАТ «Харківський метизний завод»	6,840	0,128	8	5,666	0,150	10
17. ПАТ «Херсонський завод карданних валів»	7,129	0,123	10	5,740	0,148	12
18. ПАТ «Летичевський агрегатний завод»	7,694	0,115	19	6,365	0,136	16
19. ПрАТ «Черкаський ремонтно-механічний завод»	7,662	0,115	18	5,455	0,155	9
20. ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод»	6,819	0,128	7	7,860	0,113	20

За даними табл. 3 та рис. 1 можна відстежити, що на першому етапі оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства використовувався метод головних компонент. Розрахунок відбувався з використанням комп'ютерного програмного пакету для статистичного аналізу «Statistica». Основою для першого етапу розрахунку послужили факторні показники (табл. 1), джерелами яких стали статистичні дані та показники фонду «Ефективне управління».

Завдяки методу головних компонент вдалося стиснути розмірність вихідного простору ознак, виявити внутрішні латентні властивості досліджуваних підприємств промисловості, проранжувати досліджувані об'єкти за величиною виявлених латентних показників та утворити групи лідерів, середняків і аутсайдерів. Результати ранжування методом головних компонент використовувалися на другому етапі оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності. Оскільки на другому етапі розрахунку використовується таксономічний метод багатовимірного статистичного аналізу (метод оцінки латентних показників на основі метрик відстані і подібності), у статті автором пояснено, що d_i – це метрика відстані досліджуваного об'єкта від еталонної точки, а m_i – показник зворотний d_i , міра подібності досліджуваного об'єкта з еталоном. Чим більше відстань до еталона, тим менше схожість з еталоном і навпаки. Розрахунок другого етапу також проводився з використанням комп'ютерного програмного пакету для статистичного аналізу «Statistica».

І вже на другому етапі проведено завершальну багатовимірну класифікацію підприємств з їх ранжуванням, що наведено в табл. 3. У свою чергу ранжування дозволяє виділити групи лідерів, середняків і аутсайдерів.

Використання двох методів у комплексі дозволяє найбільш коректно та точно визначати кількісний рівень впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства. За результатами розрахунків з комбінованим використанням таксономічного методу і методу головних компонент ТОВ «Южний електротехнічний завод» за впливом зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності зайняв в 2010 році 9 місце, у 2011 – 16, а в 2012 – 14.

Серед лідерів ПАТ «Синельниківський ресорний завод» (5 місце), ПАТ «Дружківський завод металевих виробів» (1 місце), ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А. Н. Кузьміна» (3 місце), ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод» (4 місце), ПАТ «Кременчуцький завод металевих виробів» (2 місце).

Серед аутсайдерів, яким вкрай необхідно провести заходи щодо підвищення рівня конкурентоспроможності наступні підприємства: ЗАТ «Рівненський завод опалювальної техніки» (18 місце), ПАТ «Летичівський агрегатний завод» (17 місце), ПрАТ «Черкаський ремонтно-механічний завод» (20 місце), ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод» (19 місце).

Отримана оцінка впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємства може бути використана для оцінки рівня конкурентоспроможності в результаті спільного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що значно підвищить якість оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Для цього необхідно з'єднати оцінку впливу зовнішніх факторів з оцінкою внутрішньої конкурентоспроможності, отриманої одним з багатьох відомих методів.

Якщо гіпотетично припустити, що внутрішні складові діяльності у розглянутих підприємств будуть однаковими, рівень конкурентоспроможності окремих підприємств визначить відмінності саме в різному впливі зовнішніх факторів.

Відповідно ТОВ «Южний електротехнічний завод» у конкурентній боротьбі на ринку готових металевих виробів змушене компенсувати загрози із зовнішнього середовища посиленням внутрішніх складових конкурентоспроможності.

З метою практичного використання отриманих результатів оцінки впливу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств, розроблено методикою обґрунтування вибору рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх факторів.

Згідно з методикою процес обґрунтування рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх факторів розділено на такі етапи: виділення зовнішніх і внутрішніх факторів конкурентоспроможності; формування системи факторних показників; оцінка впливу внутрішніх і зовнішніх факторів конкурентоспроможності; встановлення взаємозв'язків між внутрішніми і зовнішніми факторами; розробка рекомендацій щодо посилення позитивного і нейтралізації негативного впливу зовнішніх факторів за допомогою посилення відповідних внутрішніх факторів конкурентоспроможності підприємства.

Згідно з однією із найбільш вдалих методичних розробок, яку здійснено Л. В. Єргієвою, до внутрішніх факторів конкурентоспроможності підприємства було віднесено: науково-технічний, фінансово-економічний, виробничо-технологічний, кадровий та екологічний потенціали, маркетингова діяльність, система менеджменту якості, рівень інноваційної діяльності, ефективність реклами і збуту, рівень матеріально-технічного забезпечення, рівень підготовки та розробки виробничих процесів, ефективність виробничого контролю, випробувань і обстежень, рівень технічного, сервісного й гарантійного обслуговування.

У результаті аналізу парних взаємозв'язків між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємства було відібрано внутрішні фактори, за допомогою яких підприємства можуть компенсувати негативний або посилити позитивний вплив окремих зовнішніх факторів (табл. 4).

Результати аналізу парних взаємозв'язків між зовнішніми і внутрішніми факторами конкурентоспроможності підприємств, («+» – взаємозв'язок встановлено, «-» – взаємозв'язок відсутній)

Внутрішні фактори конкурентоспроможності підприємства	Зовнішні фактори конкурентоспроможності підприємства						
	Розвиток інфраструктури	Інвестиційна активність	Взаємодія з місцевими органами влади	Економічний розвиток	Конкуренція на ринку підприємства	Характеристика споживачів підприємства	Характеристика постачальників ресурсів підприємства
Науково-технічний потенціал	-	-	-	+	+	-	+
Фінансово-економічний потенціал	+	+	+	+	+	-	+
Виробничо-технологічний потенціал	-	-	+	+	+	+	-
Кадровий потенціал	-	-	+	-	+	+	+
Екологічний потенціал	-	-	+	-	+	+	-
Маркетингова діяльність	-	-	-	+	+	+	+
Система менеджменту якості	-	-	-	-	+	+	+
Стан інноваційної діяльності	-	-	-	+	+	+	+
Ефективність реклами та збуту продукції	-	-	-	+	+	+	-
Рівень матеріально-технічного забезпечення	-	-	-	-	+	+	+
Рівень підготовки та розробки виробничих процесів	-	-	-	-	+	-	-
Ефективність виробничого контролю, іспитів та обстежень	-	-	-	-	+	+	+
Рівень технічного, сервісного та гарантійного обслуговування	-	-	-	-	+	+	-

За рахунок підвищення фінансово-економічного потенціалу підприємства можна компенсувати негативний вплив усіх зовнішніх факторів конкурентоспроможності за винятком споживачів. Чотири із семи зовнішніх факторів мають взаємозв'язок з такими внутрішніми складовими діяльності підприємств як виробничо-технологічний та кадровий потенціали, стан маркетингової та інноваційної діяльності.

З іншого боку всі внутрішні фактори конкурентоспроможності мають зв'язок з характеристикою конкуренції на ринку підприємства. 10 із 13 внутрішніх факторів можуть компенсувати негативний вплив споживачів на конкурентоспроможність підприємства. Найменші можливості щодо компенсації зовнішнього впливу підприємства отримують в умовах нерозвиненості інфраструктури та відсутності умов для інвестиційної діяльності в

регіоні. Такі недоліки зовнішнього середовища можливо частково компенсувати тільки за рахунок збільшення фінансово-економічного потенціалу підприємства.

Використання методики обґрунтування вибору рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства з урахуванням впливу зовнішніх факторів було апробовано на прикладі ТОВ «Южний електротехнічний завод». У результаті проведення аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів проведено розрахунок їх впливу на конкурентоспроможність підприємства та розраховано рівень узагальнюючого показника конкурентоспроможності 20 підприємств, які виробляють готові металеві вироби. Завдячуючи лідерству за внутрішніми факторами найбільш конкурентоспроможним підприємством у 2012 році було ПАТ «Луганський ливарно-механічний завод». Також серед лідерів ПАТ «Дружковський завод металевих виробів», ПАТ «Синельниковський ресорний завод», ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А. Н. Кузьміна» та ПАТ «Кременчуцький завод металевих виробів». За сумісним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів на конкурентоспроможність ТОВ «Южний електротехнічний завод» у 2012 році займало 10 місце. Найменш конкурентоспроможними на ринку готових металевих виробів України у 2012 році були ПАТ «Київський ремонтно-механічний завод», ВАТ «Оснастка» та ПАТ «Херсонський завод карданних валів».

З метою компенсації негативного впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод» і, як наслідок, підвищення рівня його конкурентоспроможності було обґрунтовано рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності ТОВ «Южний електротехнічний завод». Негативний вплив зовнішнього середовища, а саме низький економічний розвиток регіонального ринку, недостатні інвестиційні можливості, діяльність органів державної влади, усі ці негативні впливи автором запропоновано компенсувати за допомогою підсилення фінансово-економічного та кадрового потенціалу, покращення результатів маркетингової діяльності, ефективності реклами та збуту.

Оцінено результати запропонованих заходів, їх вплив на покращення техніко-економічних показників діяльності підприємства. За рахунок заходів ТОВ «Южний електротехнічний завод» може компенсувати негативний вплив деяких зовнішніх факторів та підвищити рівень своєї конкурентоспроможності, піднявшись з 10 місця на 7.

Також результатом підвищення конкурентоспроможності буде отримання ТОВ «Южний електротехнічний завод» додаткового прибутку в обсязі 759 тис. грн. та покращення всіх основних показників ефективності діяльності.

Висновки і перспективи подальших розробок. У результаті проведених досліджень здійснено розрахунок рівня впливу 33 факторних показників за кожним зовнішнім чинником конкурентоспроможності підприємств, які виробляють готові металеві вироби за 2010–2012 роки в 20 регіонах України. Після аналізу динаміки факторних показників по регіонах проведено оцінку впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств з виробництва готових металевих виробів.

Запропоновано використання отриманої оцінки впливу зовнішніх факторів на рівень конкурентоспроможності підприємств щодо виробництва готових металевих виробів для оцінки загального рівня конкурентоспроможності в результаті спільного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що значно підвищить якість оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства.

Список використаної літератури

1. Буркинский Б. В. Экономическая оценка конкурентоспособности: учеб. пособ. / Б. В. Буркинский, А. А. Стрелец. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 1998. – 54 с.
2. Аблаева А. Р. Выбор метода оценки конкурентоспособности предприятия / А. Р. Аблаев, Р. Р. Аблаев. // Збірник СевНТУ. Економіка і фінанси. – 2012. – № 130. – С. 3–5.
3. Чернышева Г. Ю. Разработка инструментальных средств оценки конкурентоспособности промышленных предприятий на основе методов теории нечетких множеств: автореф. дис канд. экон. наук. 08.00.13 «Математичні та інструментальні методи економіки» / Г. Ю. Чернышева. –

- Саратовский государственный социально-экономический университет: 2009. – 24 с.
4. Баумгартен Л. В. Анализ методов определения конкурентоспособности организаций и продукции / Л. В. Баумгартен // *Маркетинг в России и за рубежом*. – 2005. – № 4. – С. 45–49.
 5. Яшева Г. А. Конкурентоспособность предприятий легкой промышленности: оценка и направления повышения / Г. А. Яшева, Н. Л. Прокофьева, В. В. Квасникова // *Витебск: УО «ВГТУ»*, 2003. – 302 с.
 6. Гладышева И. В. Прогнозирование конкурентоспособности промышленного предприятия: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05 «Економіка та управління народним господарством» / И. В. Гладышева. – СПб: 2006. – 20 с.
 7. Єрґієва Л. В. Фактори та резерви підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств (на прикладі кабельної промисловості): автореф. дис. канд. экон. наук. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Л. В. Єрґієва. – ОНЕУ: 2012. – 21 с.
 8. Чернишова О. Б. Оцінка конкурентоспроможності промислових підприємств (на прикладі підприємств кондитерської галузі харчової промисловості України): автореф. дис. канд. экон. наук. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. Б. Чернишова. – ОДЕУ: 2009. – 21 с.
 9. Фатхутдинов Р. А. Менеджмент конкурентоспособности товара / Р. А. Фатхутдинов // – М.: АО «Бизнес–школа» «Интел–синтез», 1995.– 203 с.
 10. Максимова И. В. Оценка конкурентоспособности промышленного предприятия / И. В. Максимова // *Маркетинг*. – 1996. – № 3. – С. 33–39.
 11. Фасхиев Х. А. Как измерить конкурентоспособность предприятия? / Х. А. Фасхиев // *Маркетинг в России и за рубежом*. – 2003. – № 4. – С. 53–68.
 12. Маркулин М. В. Реалистичный подход к формированию интегральных систем оценки и методов управления конкурентоспособностью современной компании / М. В. Маркулин // *Менеджмент в России и за рубежом*. – 2005. – № 4. – С. 82–85.
 13. Белоусов В. Л. Анализ конкурентоспособности фирмы / В. Л. Белоусов // *Маркетинг в России и за рубежом*. – 2001. – № 5. – С. 63–71.
 14. Отчет о конкурентоспособности Украины 2008. / Фонд «Эффективное управление». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.feg.org.ua/docs/Competitiveness_report_2008_ru.pdf.
 15. Калинина В. Н. Введение в многомерный статистический анализ: учеб. пособ. / В. Н. Калинина, В. И. Соловьев М., 2003. – 66 с.
 16. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта. – М.: Статистика. – 1980. – 151 с.
 17. Айвазян С. А. Многомерный статистический анализ в социально-экономических исследованиях / С. А. Айвазян // *Экономика и математические методы*. – 1977. – Т.13 – № 5 – С. 968–986.
 18. Айвазян С. А. Классификация многомерных наблюдений / С. А. Айвазян, З. И. Бажаева, О. В. Староверова. – М.: Статистика, 1974. – 240 с.
 19. Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA / А. Г. Янковой. – Одесса: Оптимум, 2001. – Вып.1. – 216 с.
 20. Егупов Ю. А. Повышение корректности многомерных оценок в процессе формирования производственной программы предприятия / Ю. А. Егупов // *Збірник наукових праць Економічні інновації*. – 2009. – Вип. 38. – С. 68–80.
 21. Егупов Ю. А. Бизнес-план: методика разработки и анализа. Навчальний посібник. / Ю. А. Егупов, Л. Е. Купинец. – Одесса: Оптимум, 2001. – 230 с.
 22. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании. / В. Плюта [пер. с польск.]. – Финансы и статистика, 1989. – 175 с.
 23. Литвинова В. А. Повышение корректности сравнительных оценок конкурентоспособности продукции на основе таксономического метода / В. А. Литвинова // *Інноваційна економіка*. – 2012. – № 5 (31). – С. 97–101.
 24. Янковой А. Г. Многомерный анализ в системе STATISTICA / А. Г. Янковой. – Одесса: Оптимум, 2002. – Вып. 2. – 326 с.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2014.